

УДК 82

Т.М. Костильова

МОТИВ БЛУДНОГО СИНА В ОПОВІДАННІ ФРЕНСІСА БРЕТА ГАРТА «БЛУДНИЙ СИН МІСТЕРА ТОМСОНА»

У статті розглядаються особливості втілення біблійних мотивів у творах американського письменника Френсіса Брета Гарта, а також простежуються характерні риси індивідуально-авторського прочитання євангельської притчі про блудного сина в оповіданні «Блудний син містера Томсона».

Ключові слова: мотив блудного сина, трансформація, модифікація, індивідуально-авторське прочитання.

Френсіс Брет Гарт – видатний американський письменник, поет та прозаїк, котрий у своїх творах реалістично описував життя людей Америки 50-х років, що належали до нижчих соціальних класів та, зокрема, на відміну від своїх сучасників, концентрував увагу на специфічних рисах цього люду не лише з точки зору вад та недоліків.

Незважаючи на те що фактично весь творчий доробок письменника забарвлений соціальною проблематикою та беручи до уваги той факт, що даний аспект творчості Ф.Б. Гарта є досить вивченим, **метою даної статті** є простеження особливостей впливу християнських традицій на його творчість. Зазначена мета конкретизується в наступних **завданнях**:

1) виявити специфіку переосмислення біблійного сюжетно-образного матеріалу;

2) проаналізувати особливості індивідуально-авторського переосмислення прецедентної основи в оповіданнях «Щастя ревучого табору» та «Мігглс»;

3) визначити ступінь трансформації та авторської модифікації біблійної притчі на прикладі оповідання «Блудний син містера Томсона».

Говорячи про особливості стилю автора, можна припустити, що характер переосмислення канонічних текстів визначався світоглядом письменника. За свідченням деяких дослідників, зокрема

Гарі Шейрнхорста (Gary Scharnhorst), Френсіс Брет Гарт був активним унітаристом та прибічником ліберальних християнських поглядів, про що свідчать його тісні зв'язки з Томасом Старом Кінгом, засновником Першої спілки унітаристів у Сан-Франциско, а також робота журналіста у каліфорнійському тижневику “The Christian Register”, на сторінках якого протягом 1866–1867 рр. ним було надруковано дев'ятнадцять статей, присвячених *«розвитку ліберального християнства на західному узбережжі Сполучених Штатів»* [6, 1–3].

Прибічники цієї течії протестантизму відкинули разом із догматом про триєдність Христа його божественність, церковне вчення про гріхопадіння, вірили у природжену доброту людини, обстоювали свободу наукових досліджень та релігійну терпимість, основу моралі вбачали не в релігії, а у совісті та розумі [4].

Зазначена філософія унітаризму знайшла відображення у широковідомих оповіданнях «Щастя ревучого табору» (“The Luck of the Roaring Camp”), «Мігглс» (“Miggles”) та «Блудний син містера Томсона» (“Mr. Thomson’s prodigal”), написаних Бретом Гартом для першого у західних шатах щомісячного видання “The Overland Monthly” [6, 3]. У кожному з цих оповідань письменник певним чином актуалізує біблійні тексти, інколи навіть шляхом пародіювання, ставлячи під сумнів та прагнучи змінити їх загальноприйняте, традиційне трактування. Таким чином, оповідання Гарта мають характер «антипарабол» [6, 4], в яких засуджується повчальний характер, відкидаються доктрини релігійної та культурної ортодоксальності, не приймаються удавана набожність, лицемірство та неправдивість, що все ж забезпечує наявність певного моралізаторського елементу.

Так, оповідання «Щастя ревучого табору» деякі дослідники (зокрема, Гарі Шейрнхорст) розцінюють як таке, що є написаним за мотивами біблійної історії про народження Ісуса Христа: жителі шахтарського містечка, котрі живуть гріховно (більшість із них є пропашими злочинцями), стають свідками появи на світ дитини, народженої єдиною жінкою у містечку, яка все своє свідоме життя нехтувала нормами моралі та пристойності. Мати новонародженого помирає (*«она как бы поднялась по неровной тропе к звездам»* [3]), а дитину, названу Томмі-Щастям (паралель з Месією), всиновлюють шахтарі – Кентуккі та Стампі. Інші жителі жертвують на її виховання особисті речі – матеріальні

предмети, нажиті нечесним шляхом (аналогія з дарами волхвів). З появою малюка відбувається моральне воскресіння містечка, його жителі поступово відновлюються як від внутрішнього, так і від зовнішнього занепаду. Таким чином, автор в оповіданні поєднує типову картину життя американців тих часів, заклопотаних прагненням отримати наживу, з елементами сакрального. Характерним є також те, що місцеві жителі *«поклоняються індейському мальчишке»* [3]. Беручи до уваги те, що Гарт виступав проти приниження корінного населення Америки – індіанців, справедливим буде припустити, що письменник вважав останніх морально досконалішими за білошкірих, в чому, до речі, простежується тонка іронія.

В оповіданні «Мігглс» в образі головної героїні Гарт актуалізує паралелі з біблійним образом Марії Магдалини. Фабульна схема твору подається наступним чином: оповідач разом із шістьма попутниками та кучером через складні погодні умови змушений залишитися на ніч у будинку, де місіс Мігглс проживає разом з інвалідом, що тяжко страждає, очевидно, від венеричного захворювання. Незважаючи на те, що шість років тому господиня будинку вела несправедливе життя, будучи власницею салону, зараз дівчина спокутує провину, допомагаючи безпомічному, здавалося б, не маючи для цього будь-яких об'єктивних причин, лише власне бажання. Фрагмент, де оповідач бачить місіс Мігглс у світлі місяця, коли її волосся немов у зворушливій старій легенді огортало *«ноги того, хто был дорог ей»* [2], фактично відповідає епізоду з Євангелія від Іоанна: *«А Марія взяла літру мира...і намастила Ісусові ноги і волоссям своїм Йому ноги обтерла...»* (12:3). Поряд із цим героїня інколи вживає *«словечки, употребление коих обычно считается привилегией нашего (мужского) пола»* [2]. Незважаючи на це, відвідувачі полишають тимчасовий притулок із відчуттям того, що молода жінка добровільно прикувала себе узами відповідальності до паралітика, віддавши йому свою молодість, не отримавши натомість нічого. Таким чином, автор наголошує на тому, що хоч жителі західних регіонів Каліфорнії й мають вади, проте у них добре серце.

Подібним чином переосмислюється та трансформується євангельська притча про блудного сина в оповіданні «Блудний син містера Томсона». На інтертекстуальні зв'язки оповідання з прецедентним текстом вказує вже інтекст-цитата – заголовок-паратекст.

Виділення традиційного мотиву блудного сина в концептуально важливу позицію в даному випадку покликано, по-перше, актуалізувати фонові знання читачів та сприяти інтерпретації запропонованого твору у відповідному руслі, по-друге, відобразити загальний змістовий план, тему та ідею оповідання, тобто виконати інформаційну та прагматичну функції.

Знайомлячись із сюжетом твору, читач помічає низку авторських інваріантів подання біблійної основи та відповідну модифікацію ідейного навантаження. Перш за все на відміну від фабули притчі, де син, розкаявшись за своє гріховне життя, вирішує повернутися додому, сподіваючись на милість отця, в даному оповіданні саме батько вирушає на пошуки сина, будучи при цьому ініціатором того, що його Чарлз полишив батьківську домівку (*«доведя сина до того, що тот убежал в матросы»* [1]).

Бажання віднайти втраченого нащадка є результатом залучення батька до релігії. Проте в його словах, пов'язаних із поясненням причин віднайдіння ним шляху істинного, зовсім не відчувається глибини, щирості та праведності: *«Я подцетил это в Нью-Орлеане, в пятьдесят девятом году, – рассказывал он за обеденным столом таким тоном, будто речь шла о заразной болезни...»* [1]. Крім того, містер Томсон зазначає, що таким чином він *«вступил в тесные врата»* [1]. Однак сам фізичний контекст, в якому виголошується репліка (за обідом), суперечить її змісту, адже ці слова, запозичені з Нагорної проповіді Ісуса, (*«Увійдьте **тисними ворітьми**, бо просторі ворота й широка дорога, що веде до погібелі, – і нею багато хто ходять»* (Матв. 7:13)), алегорично можуть тлумачитися як заклик вести скромне, аскетичне життя, обмежуючи себе в тілесних радостях, утіхах та задоволенні, в тому числі й у їжі, заради спасіння душі. Виходячи з цього, прохання Томсона-старшого, що слідує відразу за запозиченням з Біблії (*«Передайте мне бобы»* [1]), повністю нівелює глибинний смисл, вкладений у нього в Книзі книг. Отже, як бачимо, старець сприймає віру досить поверхово, не прагне віднайти Бога всередині власної душі, а тому йому властиві ознаки «блудності».

У пошуках сина містер Томсон вирушає на захід, у Каліфорнію. За часів Гарта це був осередок золотої лихоманки, коли на пошуки золотого піску вирушав фактично кожен житель прилеглих регіонів: *«Ремесленники бросили свои инструменты, фермеры оставили урожай гнить на полях, а скот подыхать с голоду... **матросы***

дезертировали с кораблей – все устремились в едином порыве к месту золотых прищков» [5]. Таке просторово-часове розташування сюжетної дії покликане підтвердити уявлення про Каліфорнію як про місце, котре розбещує молодих, недосвідчених та наївних. Тому мотив спокушання плоті і духу, життєві моменти несправедливості, присутні в євангельській притчі, властиві також даному оповіданню.

Зустріч батька та сина врешті-решт відбувається. Проте старець, побачивши сина, не переповнився жалем, не побіг, не кинувся на шию йому і не почав цілувати. Все сталося якраз навпаки, адже Томсону-старшому довелося захищати себе від спроби озброєного пограбування, вчиненого його кровинкою, плоттю від плоті його, як до певного часу вважав батько.

Незважаючи на те, що їх зустріч не була теплою, містеру Томсону все ж вдається примиритися з сином, перетворити його якщо не на добропорядну людину, то на заповзятливого джентльмена. Проте якщо у притчовому варіанті батько радіє возз'єднанню з сином, то Томсон-старший *«явно не нашел своего счастья»* [1]. Характерним є і те, що будинок, в якому проживає новостворена сім'я, був *«построенный на дюнах»* [1]. Вживаючи це словосполучення, автор актуалізує ще один епізод з Нагорної проповіді Ісуса, відображеної в Євангелії від Матвія та Євангелії від Луки, де зазначається, що той, хто лише слухає заповіді Христа, однак не втілює їх у життя, *«подобний тому чоловікові, що свій дім збудував на землі без основи. І наперла на нього ріка, – і зараз упав він, і велика була того дому руїна»* (Лк. 5:49). Таким чином, Френсіс Брет Гарт підводить читачів до думки, що підміна справжньої віри вдаваною набожністю, коли людина прагне зробити щось добре лише з розрахунку власної вигоди або нещиро, тільки заради самого факту виконання, не збагачує її духовно, не приносить світло щастя – цей шлях веде у пустку та пітьму.

Перечитуючи притчу про блудного сина, батько вирішує влаштувати бенкет, щоб *«покрокова інструкція»* з примирення була виконана та гарантовано могла принести тепло у душу старця. Однак на святкування приходять молоді особи, *«исполненные жизнерадостности, не сдерживаемой и признаком уважения к хозяину»* [1], – легковажні дівчата та інша не надто вихована публіка. Тому старець сам опиняється серед розпусників, до яких, не помічаючи їхньої поведінки, звертається *«братья и сестры во Христе»* [1].

Ніхто не сприймає його піднесеної промови, не виявляє уваги до досягнення старця – віднайдення сина залишається чимось дургорядним і таким, що не вписується в загальну атмосферу, створену запрошеними.

Зрештою серед грішників з'являється справжній правонаступник містера Томсона-старшого – афера самозванця викрита. І хлопець, котрий видавав себе за сина містера Томсона, вирішує припинити обман, перешкоджаючи витуренню справжнього Томсона-молодшого за двері та відкриваючи правду. Саме в цьому епізоді читач уперше отримує можливість познайомитись із названим сином та саме тоді його воскресіння досягає апогею – він розуміє, що не повинен знаходитись у домі людини, котру ошукав. Оповідання має відкритий фінал: доля трьох героїв залишається невизначеною.

Таким чином, в оповіданні наявні основні смислові вузли, властиві притчі про блудного сина: відхід, гріховне життя, повернення та прощення. Ми також бачимо, що оповіданню не властивий різкий поділ героїв на позитивних та негативних, зазначений вище шлях проходить не лише син, але, певною мірою, й батько. І якщо євангельська притча висвітлює безумовну любов батька, то оповідання Гарта засуджує фанатизм та егоїзм, втілені в образі Томсона-старшого. І хоча деякі євангельські епізоди подаються Гартом у пародійному, зниженому стилі, позбавлені духу сакральності, однак вибір такого стилю видається виправданим, адже служить для показу різючих відмінностей між справжньою вірою та удаваною набожністю.

Серед перспективних напрямків дослідження можна зазначити подальшу розробку та вивчення специфіки поєднання в творчості Френсіса Брета Гарта соціальної проблематики та християнської ідеології.

ДЖЕРЕЛА

---

1. Гарт Б. Блудный сын мистера Томсона [Электронный ресурс] / Б. Гарт. – Режим доступа : <http://www.litmir.net/br/?b=56102&p=1> (дата обращения 16.02.2014).
2. Гарт Б. Мигглс [Электронный ресурс] / Б. Гарт. – Режим доступа : <http://lib.ru/INPROZ/GART/miggls.txt> (дата обращения 16.02.2014).

3. Гарт Б. Счастье ревущего стана [Текст] [Электронный ресурс] / Б. Гарт. – Режим доступа : <http://lib.ru/INPROZ/GART/happy.txt> (дата обращения 16.02.2014).
4. Протестантизм та його релігійні організації [Электронный ресурс] // Релігієзнавство. – Режим доступа : <http://osvita.ua/vnz/reports/relig/21068/> (дата обращения 16.02.2014).
5. Старцев А. Брет Гарт и калифорнийские золотоискатели [Электронный ресурс] / А. Старцев // Гарт Фрэнсис Брет. Собрание сочинений : в 6 т. Т. 1. – Режим доступа : <http://www.e-reading.co.uk/book.php?book = 1018105> (дата обращения 16.02.2014).
6. Scharnhorst G. Bret Harte, Unitarianism, and the Efficacy of Western Humor // University of New Mexico. – USA, 2001. – 9 p.

В статье рассматриваются особенности воплощения библейских мотивов в произведениях американского писателя Френсиса Брета Гарта, а также прослеживаются характерные черты индивидуально-авторского прочтения евангельской притчи о блудном сыне в рассказе «Блудный сын мистера Томсона».

Ключевые слова: мотив блудного сына, трансформация, модификация, индивидуально-авторское прочтение.

The article concerns the peculiarities of the embodiment of biblical motifs in the works by an American writer Francis Bret Harte, and traces the characteristics of author's individual interpretation of the gospel parable about the prodigal son in the short story "Mr. Thompson's Prodigal".

Key words: prodigal son motif, transformation, modification, author's individual interpretation.